

Oponentský posudok habilitačnej práce

Autor: PhDr. Michal Čerešník, PhD.

Názov: Hraničná zóna. Rizikové správanie v dospievaní

Oponent: Doc. PhDr. Emil Komárik, CSc.

Oponentský posudok som spracoval na základe žiadosti Vedeckej rady Fakulty sociálnych vied a zdravotníctva UKF, tlmočenej dekanom doc. PhDr. Rastislavom Rosinským listom zo dňa 5. 12.2017.

Aktuálnosť problematiky

Habilitačná práca PhDr. Michala Čerešníka, PhD. nadväzuje na výsledky dlhodobej výskumnej práce autora venovanej problematike psychického vývinu detí a mládeže, ktoré možno nájsť v jeho monografických i časopiseckých publikáciách.

V monografii, ktorú predložil ako habilitačnú prácu, sa skúma vývinový jav, ktorý sa objavuje v období nástupu puberty, to znamená v sociálnej situácii, kedy dieťa prechádza zo vzťahového rámca interindividuálnych osobných vzťahov do prostredia spoločnosti, v ktorej sa jednotlivec musí vyrovnávať sa požiadavkami neosobných inštitúcií a často nezrozumiteľných zákonov a spoločenských noriem. Je to pre dospievajúceho nová a neznáma situácia a pri jej zvládaní sa môže dopúšťať krokov, ktoré môžu ohroziť druhých i jeho samého.

Štruktúra a obsah habilitačnej práce

Predložená monografia spĺňa požiadavky na habilitačnú prácu. Autor sa podujal systematicky zo všetkých dôležitých aspektov spracovať vývinový jav predstavovaný súborom pokusov dieťaťa o zvládanie vzťahov so spoločnosťou, ktoré R. Jessor (1977) nazval „syndrómom rizikového správania v dospievaní“

Predložená práca je analytickou štúdiou ktorej cieľom je preskúmať a analyzovať jednotlivé zložky tohto syndrómu. Rizikovosť správania môže mať výsledky

pozitívne, čo znamená, že prináša aktérovi isté vývinové benefity, ale rovnako tak môže mať aj výrazné negatívne dôsledky, často na celý život.

Za rizikové správanie autor považuje správanie ktoré môže vyústiť do nejakého druhu mentálnej poruchy ako ju definuje medzinárodný katalóg chorôb MKCH-10 ale aj správanie ktoré nie je považované za ochorenie ale predstavuje riziko sociálne a interakčné (s. 12), čím sa myslí správanie ako agresia voči spolužiakom, nelátkové závislosti, týranie blízkych osôb, a pod.

Prvá kapitola práce sa sústreďuje na definovanie rizikového správania z pohľadu autorov, ktorí sa danou problematikou zaoberali a dochádza k záveru, že väčšina autorov sa zaoberá najmä negatívnymi dôsledkami rizikového správania, v menšej miere otázkou účinnosti ochranných faktorov ktoré by ochránili pred takýmto správaním. Otázka či existujú vývinovo prospešné dôsledky rizikového správania nebola vo výskumoch kladená.

V druhej kapitole definuje jednotlivé kategórie rizikového správania,

- agresívne správanie prejavujúce sa v agresii voči druhým, v agresii zameranej na seba samého, a v skupinovej agresii proti slabším (šikana).
- delikventné správanie, čiže správanie porušujúce zákony a sociálne normy
- závislostné správanie, súvisiace s užívaním psychoaktívnych látok, ale zahrnujúce aj fenomén nelátkových závislostí,
- rizikové správanie súvisiace s príjmom potravy najmä s nadmernou kontrolou množstva a druhu prijímanej potravy v záujme kontroly hmotnosti a na druhej strane s nekontrolovaným príjmom vyúsťujúcim do obezity.
- rizikové sexuálne správanie najčastejšie v podobe predčasných sexuálnych aktivít.

Tretia kapitola analyzuje motiváciu dospelých k rizikovému správaniu.

Prezentuje základné teoretické koncepcie, ktoré sa usilujú pochopiť motivačné zdroje rizikového správania počínajúc Bandurovou sociálno kognitívnou teóriou, cez sebadeterminačnú teóriu sprostredkovanú Decim a Ryanom, Rogeriánsku teóriu,

Festingerovú teóriu kognitívnej disonancie, Dawkinsovu a Blackmoreovej teóriu memov až po teóriu systémovej deprivácie Langmaiera a Matějčka.

Štvrtá kapitola poskytuje prehľad inštitúcií poskytujúcich možnosti a príležitosti na skúmanie a prípadne aj pozitívne ovplyvňovanie s cieľom znižovať výskyt a nebezpečenstvo negatívnych dôsledkov rizikového správania. Autor prezentuje činnosť a poslanie medzinárodných organizácií, vnútroštátnych inštitúcií až po dobrovoľnícke občianske združenia a predstavuje najdôležitejšie výsledky ich práce.

Piata kapitola je prezentáciou poznatkov, ktoré boli získané opakujúcimi sa porovnávacími štúdiami rizikového správania v európskych krajinách. Konkrétne autor prezentuje výsledky získané v projekte SAHA, ESPAD a HBSC.

Všetky tieto kapitoly sú založené na štúdiu obrovského množstva literárnych zdrojov a na podrobnej analýze predstavovaných javov, kde autor dokázal ukázať tak pozitívne stránky jednotlivých autorských koncepcií ako aj ich obmedzenia. Analýza predstavuje ucelený študijný materiál pre každého výskumníka, ktorý by chcel v skúmaní problematiky pokračovať. Závěry autora predstavujú plodné východisko vlastného výskumu, ktorého výsledky autor predstavil v šiestej kapitole, ale aj pre prípadné ďalšie výskumy danej problematiky.

V šiestej kapitole autor prezentuje výsledky vlastnej štúdie rizikového správania dospievajúcich medzi desiatym a pätnástym rokom veku na vzorke 1829 detí. Výskum sledoval činitele rizikového správania pomocou piatich štandardných dotazníkových metodík menovite::

- Dotazník výskytu rizikového správania adolescentov
- Dotazník sebapoňatia školskej úspešnosti detí
- Dotazník agresivity
- Rosenbergova škála sebahodnotenia
- Škála osobnostných rysov adolescentov

Výsledky výskumu sú prezentované v 58 analytických tabuľkách so sprievodnou slovnou interpretáciou.

Metódy riešenia

Pri spracovaní habilitačnej práce autor vychádzal z rozsiahlej poznatkovej základne domácej i zahraničnej literatúry ako aj z výsledkov vlastnej výskumnej a publikačnej činnosti. Výsledný text bol vytvorený ako sčasti prehľadová ale hlavne analytická štúdia usilujúca sa opísané fenomény explanovať a zatriediť do poznatkového fondu o vývine dieťaťa. Výskumná časť práce je zrelá výskumná štúdia. V súčasnom štádiu však je poznať, že výskum činiteľov rizikového správania autorom nie je ukončený a že budúcnosť prinesie ďalšie zaujímavé výsledky.

Otázky

- Čo považuje autor za najdôležitejšie a najinovatívnejšie výsledky svojho výskumu rizikového správania dospelých.
- Akým spôsobom a v ktorých aspektoch predpokladá autor že ním získané a prezentované poznatky obohatia explanačnú bázu a vôbec teóriu detského vývinu.

Záver

Predložená práca spĺňa požiadavky na habilitačnú prácu po obsahovej, jazykovej i grafickej stránke. Autora práce však poznám i ako vynikajúceho pedagóga, vysoko oceňujem jeho metodologickú úroveň ako sa prejavuje vo vedení záverečných prác študentov a v jeho publikačnej činnosti v domácich i zahraničných vedeckých médiách. Na základe uvedených skutočností

odporúčam

udelíť PhDr. Michalovi Čerešníkov, PhD. titul docent v odbore 3.1.11

Pedagogická poradenská a školská psychológia

V Bratislave 1.3. 2018

Doc. PhDr. Emil Komárik, CSc.